קאַפּיטל פיר

עולים און תושבים

איך בין געווען בלויז פיר טעג אין תל־אביב. אויף שבת בין איך צוריקגעפאָרן צו מיין ברודער. דערווייל, האָב איך געטראַכט, וועל איך באַזוכן דעם בית־עולם, דעם לאַגער, וווהין מ'ברענגט די פריש־אַריבערגעבראַכטע, וואָס געפינט זיך נעבן רעננה.

קרוב צו אַ פערטל מיליאָן עולים האָט מען אַריבערגעבראַכט אין לעצטן יאָר קיין ישראל. אין אַבסטראַקט וועט יעדערער פאַרשטיין די גרויסקייט פון דעם אויפטו. יעדער בר־דעת וועט צוגעבן, אַז איינשטעלן לאַגערן פאַר אַזוי פיל מענטשן וואָלט נישט געווען קיין גרינגע זאַך אפילו פאַר אַ רייך און עקאָנאָמיש הויך אַנטוויקלט לאַנד. ווען אָן אָרעם לאַנד ווי ישראל נעמט אַריין אַזויפיל נייע אימיגראַנטן — אַ דריטל פון איר באַפעלקערונג — קאָן מען זיך שוין אַליין פאָרשטעלן די שוועריקייטן. דערצו איז די אימיגראַציע נישט געווען קיין סעלעקטיווע. מען האָט אַריינגענומען אַלעמען: געזונטע און קראַנקע, יונגע און אַלטע, פסיכיש נאָרמאַלע און נישט קיין נאָרמאַלע מענטשן; מענטשן צוגעפּאַסט צו די נייע אומשטענדן און מענטשן צעבראָכענע, וואָס וועלן זיך קיינמאָל נישט צופּאַסן צו אַ נאָרמאַלן געזונטן לעבן. דאַרף דאָך אַ באַזוכער פון אַ לאַגער פאַרשטיין אַז עס איז טאַקע נישט קיין זייער אַנגענעמער אָרט צו באַקוקן. אָבער דערשיטערט ווערן איז נישטאָ פון וואָס.

נאָר טעאָריע איז איין זאַך און ווירקלעכקייט איז עפּעס אַנדערש. ווען דער דורכשניטלעכער מענטש באַזוכט אַ לאַגער, גייט ער אַוועק אַ צעבראָכענער, אַ דערשיטערטער. קיינעם קאָן מען נישט באַשולדיקן. אָבער געבורט איז נישט

קיין זייער אנגענעמע דערשיינונג. דער, וואָס האָט נישט קיין שטאַרקע נערוון, זאָל נישט באַזוכן קיין געבורט־צימער.

איך ווייס נישט וויפל שטח עס פאַרנעמט דער לאַגער פון די עולים נעבן רעננה. מיר האָט זיך אויסגעדוכט, אַז עס זענען דאָרט געווען אַ סך מער מענטשן ווי אין רעננה. איך בין אַריין אין דעם אָפּגעצוימטן לאַגער (דער טויער איז שטענדיק אָפן און קיינער היט נישט), און איך האָב דערזען, ווי ווייט דאָס אויג האָט געקענט כאַפּן, צריפים, שטיבלעך צונויפגעקלאַפּטע פון ברעטער, מיט לע־כער פאַר פענצטער, און אוהלים, געצעלטן.

איך בין געגאַנגען מיט מיין טאָכטער מרים, אַ דרייצן יאָריק מיידל. מיר האָבן זיך שטום אָפּגעשטעלט נעבן די צריפים און אוהלים, און געקוקט. די צרי־פים — לאַנגע רייען, איין־צימערדיקע. אין יעדן צימער זענען אָנגעשטעלט בעטן, איינס נעבן אַנדערן, צוועלף מענטשן אין אַ צריף. אין די געצעלטן איז טונקל. בעטן אָנגעשטעלט, אויך קאַסטנס. אין אַ געצעלט וווינען זעקס מענטשן.

ס'איז געווען שווער פאַר מיר אָנצוהייבן רעדן מיט די מענטשן. אָט קום איך אַ זאַטער, אַ פרייער פון דרויסן, און גיי, גריבל זיך אין יענעמס צרות.

די עולים אין יענעם לאַגער זענען געווען אונדזערע יידן, וואָס זענען גע־קומען פון די דייטשישע און עסטרייכישע לאַגערן. אַ קליינער טייל — פון שאַנכיי. אַ גרויסער פּראָצענט איז געווען איבער פערציק יאָר אַלט. דאָ און דאָרטן — אַ זקן און אַ זקנה. נישט קיין קליינע צאָל האָט געהאַט נומערן אויס־געטאַטואירט אויף די הענט. זיי האָבן אָבער גערעדט גערן. איידער איך האָב זיך אַרומגעקוקט, איז געשטאַנען אַ רעדל אַרום מיר. אַ ייד מיט אַ נומער אויף דער האַנט האָט אין מיר אַריינגעטענהט:

— איך ווייס נישט ווער איר זענט, אָבער וואָס מער מענטשן עס וועלן וויסן, אַלץ בעסער וועט זיין פאַר אונדז. דער קולאַק הערשט נאָך אַלץ. ווער מיינט איר, איז געזעסן ביי אונדז אין די ביוראָס אין די לאַגערן? די זעלביקע קאַפּאָס. פריער האָבן זיי איבער אונדז געשאַלטעוועט און געוואַלטעוועט אין די קאַצעטן, און דערנאָך אין די לאַגערן. האָט איר געהערט וועגן דעם גרויסן גרינ־באַאומס זון?

אַ בחור האָט זיך אַריינגעמישט:

— איר האָט זיך שוין צעדרשנט? און אַלע מאָל מיט דעם זעלביקן פזמון — גרינבאַאומס זון. איר ווייסט דאָך, אַז ער איז געהרגעט געוואָרן אין קאַמף פאַר ישראל. ער האָט אויסגעקויפט זיינע זינד!

— איך וועל דרשענען און דרשענען, ביז מע וועט מיך דערהערן. נו, האָט ער אויסגעלייזט זיינע זינד. אָבער די איבעריקע? קומען קאָמיסיעס פון אַמע־

ריקע, כלומרשט באַקוקן, אויספאָרשן, און וואָס ווערט פון דעם? גאָרנישט. פאַר־וואָס? ווייל שטענדיק באַגלייט זיי עמעצער. אפילו לייוויק און אפרת זענען גע־קומען אָנגעטון ווי יענעראַלן שטענדיק באַגלייט פון יוצר משרתים און אשר משרתים.

איך האָב אים איבערגעשלאָגן:

— זיי האָבן געמוזט זיין אָנגעטון אין מונדירן. אַנדערש וואָלטן זיי נישט געקאָנט באַזוכן די לאַגערן.

— ווער וואָלט זיי נישט געלאָזט זיך אַריינגנבענען אין די לאַגערן שפּעט ביינאַכט אָדער גאַנץ פרי, אָן מונדירן, זעצן זיך ביים ברעג פון בעט און אויס־הערן אונדזער צער און ווייטיק, אויפדעקן די שווינדלערייען און סקאַנדאַלן?

אַן אַנדער יונגערמאַן מיט אַ נומער אויף דער האַנט האָט זיך אַ קער געטון צו מיר:

— איך זאָג אייך, דער ייד קריכט אויף די גלייכע ווענט. וואָס פאַר אַ טענות קאָן מען האָבן צו לייוויקן? ער האָט געפרעגט, געפאָרשט, גערעדט מיט אַ סך פון אונדז. ער האָט גענוג זיך אָנגעהערט מיט באַרעכטיקטע טענות און מיט נישט קיין באַרעכטיקטע. צו לייוויקן קאָן מען קיין טענות נישט האָבן. הלוואי אויף אַלע קאָמיסיעס געזאָגט געוואָרן.

אַ קורץ יידל, אַ געפּאַקטס, מיט אַ פנים פול מיט זומער־שפּרענקלעך, האָט אָנגעהויבן רעדן גיך, ווי ער וואָלט מורא געהאַט מע זאָל אים נישט אויסהערן:

— און איך זאָג אייך, אַז לייוויק האָט אויך נישט געשריבן דעם גאַנצן אמת. ער איז אויך געווען מיט די פקידים (באַאַמטע). ער האָט געדאַרפט שרייבן, אַז מען האָט געשיקט העמדער פון אַמעריקע, און נאַטשאַלסטוואָ האָט זיי גע־טראָגן. מען האָט געשיקט פלייש און נאַטשאַלסטוואָ האָט געגעסן. האָט איר עפּעס אַ סך געקראָגן פון די פּושקעס שפּייז? האָט מען אין ציפּערן נישט חרוב געמאַכט אַ גאַנצן סקלאַד אַמעריקאַנער סחורה, וואָס די נאַטשאַלסטוואָ האָט באַהאַלטן פאַר זיך, צו ספּעקולירן?

— אָבער מיר זענען נישט געווען אין ציפּערן, און לייוויק אויך נישט — האָט זיך אַריינגעמישט דער ערשטער בחור — ס׳זענען אַלץ קלאַנגען. ווי האָט ער געקאָנט שרייבן וועגן זאַכן, וואָס זענען געווען אַ סך שפּעטער?

— שפּעטער, פריער — האָט גערעדט דער ערשטער מאַן — קיינער איז נישט געקומען צו אונדז ווי אַן אייגענער. אַלע ווי שליחים, אָפיציעלע מענטשן. אָט דער ייד — האָט ער אָנגעוויזן אויף מיר — איז מיר געפעלן. איר זעט דאָך, אַז ער איז אַן אַמעריקאַנער. איך וואָלט געשווירן, אַז ער איז אַ יידישער שרייבער. ער האָט באַלד געוווסט, ווער לייוויק איז, און געוווסט וועגן גרינ־באַומס זון. יאָ, ער איז אַ שרייבער. איז ווי איז ער געקומען צו אונדז? אַליין.

מיט זיין טעכטערל, נישט באַגלייט פון פּקידים. ער וויל וויסן דעם אמתן אמת. דערציילט אים, יידן, אייערע גליקן.

ס'איז געוואָרן שוין אַ היפּש רעדל אַרום מיר. אַ יונג ווייבל האָט זיך אָנגערופן:

— וואָס טויג מיר אים דערציילן מעשות? זאָל ער זען מיט זיינע אייגענע אויגן. קומט און קוקט אָן מיין צריף: אַ לאָך דריי אויף דריי, און דאָרטן וווינען עלף מענטשן. דריי פאַרהייראַטע פּאָרלעך — זעקס מענטשן, און — זי ציילט אויף אירע פינגער: צוויי קינדערלעך — אַכט, און דריי בחורים — עלף מענטשן. נו, אין דעם לאָך שלאָפן דאָס אַלע אין איינעם. די בעטן פאַרנעמען דעם גאַנצן חדר. נישטאָ וווּ אַ קער צו טון זיך. אונטער די בעטן אונדזערע — קאָפערטן, קעסטלעך און וואַליזקעס. ווי ריין קאָן שוין זיין? פליגן, שמוץ, בלאָטע. אונדזערע פּקידים, די גרויסע קאָפּ־מענטשן, האָבן אַנדערש נישט געקאָנט איינשטעלן נאָר פאַרהייראַטע און נישט־פאַרהייראַטע אין איין צימער. אָבער אַז מען האָט פּראָטעקציע, וויטאַמין „פּיי”?!

— נו, אין דייטשלאַנד האָט איר געהאַט בעסער? — האָט זיך ווידער איינגעשטעלט יענער יונגערמאַן.

— אַוודאי בעסער, דאָרט האָט מען געקאָנט האַנדלען, עפּעס טון, מאַכן אַ גרינגן גראָשן.

— אייערע גרינגע גראָשנס — האָט דער יונגערמאַן גערעדט מיט ביטול.

— האָט איר געקאָנט בלייבן אין דעם פאַרשאָלטענעם לאַנד?

— מיר האָבן נאָך געקאָנט בלייבן יאָרן. דערווייל האָט מען געקאָנט קריגן אַ וויזע קיין אַמעריקע, אַרגענטינע. אָבער ניין! מען איז געקומען צו אונדז: יידן, פאָרט קיין ישראל! דאָס לאַנד וואַרט אויף אייך! מיר דאַרפן אייך האָבן! אייערע קינדער וועלן האָבן אַ צוקונפט!

אַ צווייטער איז אַריינגעפאַלן אין די רייד, ווי אַ סאָליסט פון אַ גוט איינגעשטודירטן כאָר:

— זענען מיר געקומען, צוליב אונדזערע קינדער. נאַט, זעט דאָס עסן!

ער האָט אַרויסגעבראַכט אַ שיסל מיט עסן.

— קוקט, אַביסל קאַשע צונויפגעמישט פון גאָט ווייס אַליין וואָס, אַ פּיצעלע מאַרגאַרין, אַ שטיקל קעז, אַ האַלב ברעטל כאַלוואַ און אָנגעבראָקטע שטיקלעך אוגערקעס און טאָמאַטן. מען קאָן עס אין מויל נישט נעמען. טרוקן, אָן אַ טעם. אין אַזאַ היץ! יאָ, ברויט גיט מען גענוג. גאַנצע לוסטעס. מילאַ פאַר אונדז אַליין, אונדז נישט. אָבער איז עס עסן פאַר קינדער?

— זיי שטאַרבן ווי די פליגן, די קינדער אונדזערע. ס'איז נישטאָ קיין שפּיטאָל. אַ דאָקטאָר איז דאָ, נאָר ווען מען דאַרף אים נישט. גיט מען שוין אַ

גלאז מילך א טאג, איז ווו האלט מען עס? אין דער היץ ווערט עס זויער, גוט פאר א בויך־ווייטיק.

— מען האט אונדז געבראכט אהער ווי משה די יידן אין מדבר, מיר זאלן אויסשטארבן, א טייל פון די קינדער זאלן בלייבן צו בויען דאס לאנד.

— וואלט די שיף, וואס האט אונדז געבראכט אהער, בעסער אויפגעריסן און אונדז אלעמען דערטרונקען.

— א דעמאקראטישע רעגירונג, כלומרשט, און לאזט קיינעם נישט ארויס פון לאנד.

— זאלן זיי עפענען די טויערן פון לאנד, וועלן זיי זען וויפל פון אונדז וועלן בלייבן דא צו הונגערן.

— גוטע גויים וואלטן אונדז בעסער באהאנדלט. רשעים זענען זיי! רשעים!

— קיין ווארט פון טרייסט, אלץ קאלטע רייד פון פקידים, און הונגער!

א יונגער בחור איז אויפגעשפרונגען מיט כעס:

— שעמען מעגט איר זיך! ליגנס זאגט איר! איר הונגערט נישט! די מיסט־קאסטנס זענען פול מיט ברויט! אז מען ווארפט ארויס ברויט, הונגערט מען נישט. ווען מיר זענען געווען ביי די רוסן, וואלטן מיר די ליאפטשעס ביים פויער געקושט פאר דעם ברויט, וואס וואלגערט זיך דא אין די מיסט־קאסטנס. ווי לאנג זענט איר דא? קיינער איז נאך נישט אין לאגער מער ווי זעקס חדשים. הונדערטער טויזנטער יידן זענען אנגעקומען קיין ישראל. דאס לאנד איז ארעם, אבער ווו זענען די יידן, וואס זענען דא מער ווי זיבן חדשים? זיי זענען שוין באזארגט. איר וועט אויך באזארגט ווערן. שטעלט זיך פאר ווען פופציק מיליאן מענטשן קומען אריין קיין אמעריקע. ס'וואלט געווען דאס זעלביקע ווי דא א פערטל מיליאן, א דריטל פון דער באפעלקערונג. איר זענט נישט גערעכט. איר...

— אהא, שוין אויך געקריגן אביסעלע שוחד — האט זיך אנגערופן דער ייד מיט די זומער־שפרענקלעך — מ'האט אייך שוין אונטערגעקויפט? שוין א פקידל געווארן? דא טוט מען ווי דארט אין דייטשלאנד. באקלאגט זיך איינער, פארשטאפט מען אים דאס מויל מיט א שטעלע.

— וואס רעדט איר, יידן? — האט דער בחור געטענהט — איר קאנט דאך מיך יארן. האב איך זיך געשטופט אויבן־אן? איך בין דאך מיט א נומער. געבליבן אליין, אן קינד און רינד, דא שלאף איך, דא עס איך. לעב איך בעסער פון אייך?

— נו, טא זאגט אונדז, ווו איז דאס געלט וואס מען שיקט פון אמעריקע? אייך איז גוט: איר זענט יונג, און געבליבן געזונט און שטארק. איר קאנט לעבן אויף אזא עסן. אבער די קינדער, וואס האבן זיי געזינדיקט? פארוואס לערנט

מען נישט מיט זיי? פארוואָס גיט מען נישט אכטונג אויף זיי? זיי זענען דאָך די צוקונפט. זיי וועלן דאָך בויען דאָס לאַנד. זאָל מען אונדז געבן ארבעט.

— ווייז איז צו אונדז! נאָך זיך נישט געוואַלגערט געגוג. צדקה און צדקה. מיר ווילן נישט לעבן אויף צדקה. מיר ווילן געבן צדקה.

מענטשן האָבן זיך גענומען שטופּן פון אַלע זייטן. ס׳איז געוואָרן צו גע־דיכט און צו טומלדיק. איך האָב זיך ארויסגערוקט, אוועק זוכן די קיך. אויפן וועג האָבן מיר אריינגעקוקט אין די צריפים און געצעלטן. יעדער צימער, יעדער גע־צעלט איבערגעפּאַקט. ענג, דערשטיקט צו ווערן. זיי האָבן נישט איבערגעטריבן. קינדער בלייכע, אָן טומל, האָבן זיך געוואַלגערט איבערן גאַנצן לאַגער. ס׳איז נישט געווען קיין סימן פון אַ סיסטעמאַטישער פאַראינטערעסירונג מיט די קינדער.

מיין טעכטערל און איך זענען אריין אין קיך. אַ ריח פון איבערגעשטאַנענע געקעכץ האָט אונדז אַ שלאָג געטון אין פּנים, אַזש דער אָטעם האָט אונדז פאַר־כאַפּט. דער דיל ווייט נישט קיין ריינער. פליגן פון גאָר דער וועלט. לאַנגע טישן, אביסל פאַרשמאַלצעוועט, אויסגעשטעלט אין צוויי רייען אין דער ברייט פון צימער, מיט בענק נעבן יעדן טיש. אַ הונדערט מענטשן זענען געזעסן ארום די טישן. נעבן קיך־פענצטער זענען געשטאַנען עולים און האָבן געוואַרט אויף זייער ריי מיט טעלער אין די הענט.

מיר זענען צוגעגאַנגען צו אַ פענצטערל. אונטן האָט זיך געפונען די קיך. מענטשן זענען געווען פארטון, פארנומען, געפּאַרעט זיך ארום די גרויסע קעס־לען־טעפּ. צוויי פרויען האָבן דערלאַנגט דאָס עסן צו יעדן איינעם, וואָס איז צוגעקומען מיט אַ צעטעלע.

מען האָט דערלאַנגט דאָס צעטעלע, און איינע פון די פרויען האָט ארויס־געגעבן אַ פּאָר שטיקלעך געקאָכטע פיש, מאַרגאַרין, אָנגעשניטענע אוגערקעס, אביסל קאַשע און אַ שטיקל כאַלוואַ. ברויט — היפּשע עטלעכע פענעצז. חוץ דעם געקאָכטן עסן, וואָס מען האָט אריינגעלייגט אין טעלער, האָט מען דעם מאַרגאַרין, כאַלוואַ און ברויט אוועקגעלייגט אויף דער הילצער ברעט פון פענצ־טער, וואָס איז געווען פול מיט ברעקלעך און אָפּפאַל פון עסן. שנעל, שנעל האָט מען דערלאַנגט דאָס עסן. די איינציקע פּאָר ווערטער, וואָס איך האָב גע־הערט פון דער דערלאַנגערין, זענען געווען: „ווילט איר נאָך ברויט?"

אַ פרוי איז צוגעקומען מיט דריי צעטעלעך, פאַר דרייען אין דער משפחה. זי האָט געבעטן מען זאָל דאָס עסן אריינלייגן אין איין טעלער. די דערלאַנגערין האָט דערפילט איר פארלאַנג. די פרוי איז נאָך געבליבן שטיין: זי וויל נאָך אַ פּאָר שטיקלעך פיש. די דערלאַנגערין האָט, נישט קוקנדיק אויף דער פרוי, ארויס־גערעדט:

— איר ווייסט, איר וואָלט באַצאָלט אין שוק (מאַרק) פאַר אַזאַ פּאָרציע עסן זעכציק גרושים (זעכציק פּיאַסטערס, אַרום אַ טאָלער מיט אַכציק).

די פרוי איז געוואָרן אַן אַנגעצונדענע.

— איר גיט מיר אייערס? וואָס בעט איך ביי אייך? מאַרצעפּאַנעס? וואָסי, איר גיט מיר צדקה?

זי האָט באַמערקט מיך און מיין טעכטערל, האָט זי זיך אַ קער געטון צו מיר און געזאָגט שטילערהייט:

— אַ, דאָס זענט איר דער פּאָרזיצער פון דער געהיימער קאָמיסיע פון אַמעריקע? (איך בין שוין געוואָרן דער פּאָרזיצער פון אַ געהיימער קאָמיסיע) נאָט, זעט ווי מען באַהאַנדלט אונדז.

זי האָט זיך אַ קער געטון צום עולם:

— דערציילט אים דעם אמת. ווידער קיצבה, ווידער צדקה. ווידער באַהאַנדלט מען אונדז ווי שנאָרערס, שלעפּערס. מען טיילט אונדז דאָס עסן דורך אַ פענצטערל. מען גיט אונדז אַפילו נישט קיין גאָפּל-מעסער!

— דערציילט זיי ווהין עס האָבן זיך אַהינגעטון די גאָפּל-מעסער, וואָס זענען דאָ געווען — האָט געענטפערט אַ שטים פון קיך.

— איר האָט זיי צעגנבעט, איר! — האָט די פרוי געענטפערט.

איך האָב זיך צוגעזעצט צו אַ טיש. באַלד איז געוואָרן אַ רעדל אַרום מיר, און ווידער די זעלביקע טענות וואָס פריער, און מעשות וועגן זעלבסטמאָרדן, וועגן מענטשן, וואָס האָבן זיך אַרויסגעגנבעט צוריק קיין אייראָפּע, וועגן פאַלשע צוזאָגן, און איבער אַלץ איין הויפּט-טענה:

— פאַרוואָס האָבן זיי אונדז נישט דערציילט דעם אמת? פאַרוואָס האָט מען געבראַכט אַהער די אַלטע און קראַנקע? פאַרוואָס האָט מען אונדז נישט געלאָזן צו רו?

אַ ייד מיט אַ שוואַרץ בערדל און אַן אויסערגעוויינלעך רויִקן פּנים האָט זיך צוגערוקט צו מיר און אָנגעהויבן רעדן געלאַסן:

— איך האָב געהערט, אַז איר זענט אַ שרייבער, געשיקט פון אַמעריקע גלייך צו אונדז. געקומען אַהער אַן פּקידים. איז שרייבט דעם אמת, וואָרט אין וואָרט וואָס איך זאָג אייך: איך האָב זיך קיינמאָל נישט געריכט. אַז דער שריד-הפליטה וועט וועלן אַרבעטן און זיין פּעאיק צו אַרבעטן. אָבער איך זאָג אייך, אַז מיר ווילן אַרבעטן. די וואָס זענען אַרויס פון דאָנען פאַרדינען כשר זייער שטיקל ברויט. אָבער ס'איז שווער, און איבערהויפּט פאַרדריסט וואָס מען האָט אונדז אָפּגענאַרט. אונדז צוגעזאָגט הרים וגבעות. נישט דערציילט דעם אמת. זענען מיר אַריינגעפאַלן אין אַ יאוש. אונטער די אומשטענדן איז די לאַגע דאָ

גאָרנישט אַזוי שלעכט. איר זעט דאָך — מען הונגערט חלילה נישט, און אַ דאַך איבערן קאָפּ איז אויך דאָ. נאָר וואָס זשע? ס'איז אונדז שוין מיאוס געוואָרן שלאָפן צוועלף אין אַ צימער. מיר בענקען נאָך אַביסל היימישקייט. ס'קריכט שוין פון האַלדז קריגן דאָס עסן פון אַ פענצטערל, און עסן אַלע אין איינעם אויף הוילע נאַקעטע טישן, אָן גאָפּל־מעסער. מיר בענקען נאָך אַ סערוועטקע.

— אָבער איך האָב געהערט — האָב איך געזאָגט — אַז לענגער ווי זעקס חדשים זיצט מען דאָ נישט. דערנאָך באַזעצט מען די עולים אין די פאַרלאָזענע אַראַבישע דערפער, אין שטעט. דער וואָס וויל קאָן גיין אין אַ קיבוץ, אָדער זיך איינשטעלן אין אַ מושב עובדים.

— דאָס איז אַלץ געווען ביז איצט — האָט דער ייד געענטפערט — איצט ווערט די לאַגע שווערער. אַרבעט ווערט ווייניקער. די עולים פאַרלירן דעם צו־טרוי. אין קיבוצים ווילן מיר נישט גיין. מיר ווילן נישט קיין קאָלכאָזן, גענוג געלעבט אין קהל, איז אונדז שלעכט.

— ווו וועט מען אונדז אַהינטון? — האָט איינער געזאָגט — ווו? אַז מען זאָל מיר אַפילו געבן אַ וווינונג, פון וואָס וועל איך לעבן? איך וועל דאָך שטאַרבן פון הונגער.

נאָך אַ ייד האָט זיך אַריינגעמישט, נאָך אַ ייד. ס'איז געוואָרן אַ טומל, אַז איך האָב שוין קיינעם נישט געקאָנט הערן. איך האָב זיך אויפגעהויבן און אָנגעהויבן אַרויסגיין. מיין טעכטערל האָט מיך געהאַלטן שטאַרק ביי דער האַנט און איז געווען בלייך ווי קאַלך.

מיר האָבן געשוויגן דעם גאַנצן וועג וואָס מיר זענען געגאַנגען אַהיים. ווען מיר זענען געקומען צו מיין ברודער, האָב איך זיך אַוועקגעזעצט אויף דער וועראַנדע אינגאַנצן אַ דערשיטערטער. מיין טעכטערל איז אַריין אין שטוב, זיך אַ וואָרף געטון אויפן בעט, מיטן פּנים איינגעגראָבן אין קישן, און האָט זיך ביטער צעוויינט. איך האָב זי געלאָזן וויינען. איך האָב איר באמת מקנא געווען. הלוואי וואָלט איך זיך געקאָנט גוט אויסוויינען. עס וואָלט מיר גרינגער געוואָרן.

*
**

פרייטיק־צו־נאַכט האָט אַן אַלטער תושב, אַ ייד, וואָס לעבט שוין אין ארץ ישראל קרוב צו דרייסיק יאָר, אונדז איינגעלאַדן אויף אָזונט־ברויט. נאָכן עסן זענען אַריינגעקומען שכנים און קרובים פון דעם תושב צו באַקענען זיך מיט די אַמעריקאַנער. שפּעטער אין אָוונט איז אַרויפגעקומען דער געשפּרעך אויף די בתי־עולים. איך האָב גערעדט מיט ביטערקייט וועגן דער לאַגע פון די נייַ־אַריבערגעקומענע. צו מיין איבערראַשונג האָבן די תושבים זיך נישט שטאַרק

גענומען צום הארצן די ליידן פון די עולים. פארקערט, יעדער איינער האט א מאך געטון מיט דער האנט און בפה אחד געזאגט:

— זיי ווייסן נישט ווי גוט עס איז זיי.

איך האב אנגעשטעלט מויל און אויערן:

— וואס איז זיי אזוי גוט? אז אך און ווי צו אזא גוטסקייט.

דער עלטסטער האט מיר אנגעהויבן צו דערקלערן:

— אין פארגלייך מיט דעם, וואס מיר האבן זיך געדארפט אנליידן, איידער מיר האבן זיך צו עפעס וואס דערשלאגן, איז זייער לאגע א וואונדערבארע. זיי קריגן עסן און טרינקען און א דאך איבערן קאפ. אמת, שלעכט עסן און טרינקען, אבער זיי הונגערן נישט ווי מיר האבן געהונגערט. זיי האבן א צריף און א געצעלט. מיר האבן אפט געדארפט שלאפן אונטערן פרייען הימל. דער חילוק נאר איז, וואס מיר זענען געקומען בויען א לאנד. זיי זענען געקומען, ווייל מען האט זיי געשלאגן, און ווען זיי בלייבן דארטן, וואלט מען זיי ווידער געשלאגן.

— איר האט אונדז דערציילט, אז מען גיט זיי עסן אן גאפל־מעסער. פרעגט זיי, וואס ס'איז געווארן פון די גאפל־מעסער, וואס מען האט זיי די ערשטע טעג געגעבן? איך וואלט אייך געקאנט דערציילן מעשיות, וואס אייערע האר וואלטן זיך פון זיי געשטעלט קאפויר. אבער ס'איז נישט נייטיק. איר האט אליין געזען דעם מענטשן־מאטעריאל. אט איז איין ביישפיל: די מעשה וואס פארהייראטע און נישט־פארהייראטע וווינען אין איין צריף אדער געצעלט. יא, דאס איז שוידערלעך. מיר האבן אבער געמאכט אלערליי פרוון, באזעצן זיי משפחותווייז, האבן זיי נישט געפאלגט. דער האט פארכאפט פריער אן ארט אין צריף, גיי ווארף אים ארויס מיט פאליציי. דא האבן זיי אריינגענומען א קרוב, א באקאנטן פון די לאגערן. זיי האבן אונדז אזוי צעטומלט, אז די באאמטע האבן א מאך געטון מיט דער האנט. אין די נייע לאגערן פרוון מיר אנדערש איינצושטעלן.

— וועגן די קינדער. מיר האבן געברענטע צרות פון דעם. ווייסט איר, אז זיי לאזן נישט אפ די קינדער פון די אויגן? אט זענען עטלעכע קינדער קראנק געווארן אויף מאזלען. נו, מען האט געמוזט זיי צונעמען אין שפיטאל. ס'איז כמעט געקומען צו ראיאטן. מיר האבן פארמיטן א פאניק נאר ווייל מיר האבן דערלויבט די מאמעס צו שלאפן אין שפיטאל. אבער דער לאגער איז דאך גלייך לעבן שטאט. מען קאן ארויסרופן א דאקטער ווען מ'דארף, און מ'טוט עס טאקע.

— מיר האבן זיי צוגעזאגט גליקן? יא, האבן מיר זיי אפשר אביסל אפגענארט. צוליב צוויי טעמים האבן מיר עס געטון: זיי האבן געמוזט פארלאזן די לענדער, ווו זיי זענען געווען, און מיר מוזן זיי דא האבן. מיר דארפן באזעצן די

פאַרלאָזטע דערפער און שטעט. מיר מוזן באַזעצן דעם פאַרלאָזטן באָדן. דער נגב מוז ווערן יידיש. אַניט... איך וויל עס גאָר פון מויל נישט אַרויסלאָזן. זיי האָבן נישט פאַרשטאַנען, אַז זיי קאָנען נישט בלייבן אין דייטשלאַנד, אפילו אויב זייער לאַגע דאָרטן איז איצט נישט אַזוי שלעכט. מיר זעען אַביסל ווייטער. זיי פאַר־שטייען נישט, זעען נאָר וואָס עס טוט זיך איצט. נו, האָבן מיר זיי אָפּגענאַרט אַביסל. נישט דערציילט די גאַנצע שוועריקייטן, וואָס זיי וועלן דאָ האָבן. מיר זענען נישט אַנטוישט מיט זיי. מיר האָבן געוווסט, אַז מיר וועלן האָבן מיט זיי קאָלטס און וואָרעמס. אָבער זיי וועלן סוף־כל־סוף זיך איינאָרדענען. נו, וועלן פאַלן קרבנות. „קיינער קריגט נישט קיין לאַנד דערלאַנגט אויף אַ זילבערנער טאַץ" — האָט געזאָגט בן־גוריון.

— אָבער כדי איר זאָלט האָבן אַ גאַנץ בילד וועגן דער פּראָבלעם פון די עולים, וואָלט כדאַי געווען, אַז איר זאָלט באַזוכן אַ פאַרלאָזט דאָרף, וואָס איז באַזעצט געוואָרן פון די נייע עולים. דאָרטן וועט איר הערן גאָר אַן אַנדער ליד.

שבת בייטאָג בין איך אוועק צו באַזוכן „חרבת עזון", אַן אַראַביש דערפל, לעבן רעננה, וואָס יידן האָבן באַזעצט מיט די עולים. דער תושב פון רעננה איז מיטגעגאַנגען מיט מיר.

באַלד ווי מיר זענען אַרויס פון רעננה האָט דער תושב אַ מאַך געטון מיט דער האַנט און אָנגעוויזן אויף די פיר זייטן פון פעלד:

— דאָס אַלץ איז געווען אַראַבישער באָדן. יידן, וואָס זענען דאָ פאַרביי־געגאַנגען זענען קיינמאָל נישט געווען זיכער מיטן לעבן. מ'זאָגט, אַז דאָס אַראַ־בישע פאָלק וואָלט געלעבט מיט אונדז בשלום, ווען די עפענדים און די ענגלענ־דער וואָלטן זיי נישט אָנגעריייצט. איך ווייס נישט צי דאָס איז אמת. אַ ייד איז קיינמאָל נישט געווען זיכער אין אַראַבישער טעריטאָריע. בכלל האָט אַ ייד נישט געקאָנט געטרויען דעם אַראַבער. דאַכט זיך, גוטע פריינד, שכנים. אָבער איר האָט קיינמאָל נישט געקאָנט זיין זיכער, אַז ער וועט אייך נישט אַריינרוקן קיין מעסער אין רוקן (דאָס ווערטל האָב איך געהערט אומעטום אין ישראל און פון אַלעמען). דאָס שטיקל לאַנד, ווו מיר גייען, האָט געהערט צו אַ רייכן אַראַבער. אַ שונא ישראל, אַ רשע. דער קרן קימת האָט אים געוואָלט באַצאָלן צען מאָל אַזוי פיל וויפיל דער באָדן איז ווערט געווען. אָבער ער פאַרקויפט נישט צו קיין יידן. איצט שטייט זיין גרויסער פרדס פאַרלאָזן און טריקנט, זיין פיין הויז איז פאַרשלאָסן, די פעלדער פאַרדאַרט. ער איז אַנטלאָפן, זיצט ערגעץ אין דמשק אָדער ביירוט, און האַלט זיך מיט די שליסלען. מיליאָנען אַזעלכע דונאַם לאַנד זענען אויסגעלייזט געוואָרן אָן די בלויע פושקעס.

— דאָס דערפֿל „חרבת עזון" איז געווען אַן אָרעם דאָרף. איר וועט זען, די הייזער וואָס זענען געבליבן זענען קיין סך נישט ווערט. די איבעריקע האָט מען געדראַפּט צעוואָרפן. זיי האָבן צו גאָרנישט געטויגט, און מען האָט געדראַפּט מאַכן גאַסן. אַן אַראַביש דאָרף האָט נישט קיין גאַסן. היינט, וועט איר זען אַ ברונעם. דאָס האָבן שוין די ענגלענדער פֿאַר זיי געמאַכט. אַזאַ יאָר אויף זיי ביידן. מיר ווילן אַהער אַריינציען וואַסער פֿון רעננה. האַרט לעבן רעננה שטייט נאָך אַזאַ צאַצקעדיקער ברונעם. ווילן מיר אים מאָדערניזירן און פֿאַראייניקן מיט אונדזער וואַסער־לייטונג. מ'וועט נישט דאַרפֿן ציטערן איבער אַן עמערל וואַסער.

אין מיטן פֿעלד איז אַרויסגעוואַקסן אַ האַלב־אויפֿגעבויט הויז אַ יונגער־מאַן איז געשטאַנען און געלייגט דעם דאַך. איך האָב זיך געוווּנדערט: שבת?! מיין תושב האָט אַ ציי געטאָן מיט די אַקסלען: קיין גרעסערע עבירות זאָל ער נישט טון. ער איז אַ דעמאָביליזירטער סאָלדאַט. אַ גאַנצע וואָך אַרבעט ער מיט מיר ביי דער וואַסער־לייטונג. אין אָוונט בויט ער זיך אַ הויז. שבת איז דאָך אַ פֿרייער טאָג ביי אים, כאַפּט ער אַריין.

מיר זענען געגאַנגען ווייטער און ווייטער. די פֿיס זענען געזונקען אין זאַמד איבער די קנעכלעך. דעם תושבֿס מויל האָט נישט אויפֿגעהערט צו רעדן:

— נו, זעט אַ פֿאַלק ביים רבונו־של־עולם! הונדערטער יאָרן זענען זיי דאָ געזעסן און קיין וועג נישט אויסגעלייגט. מיר אין רעננה זענען בלויז עטלעכע און צוואַנציק יאָר, און זעט אונדזערע כבישים (שאָסייען)! איז דען אַ וווּנדער וואָס אונדזערע סאַברעלעך האָבן זיי צעקנאַקט איינס און צוויי? ס'איז באמת געווען אַ מלחמה צווישן דעם צוואַנציקסטן יאָרהונדערט און דעם זעכצנטן.

— ווער האָט פֿאַרזעצט אָט די קאַקטוסן ביי די ביידע זייטן פֿון וועג? — האָב איך געפֿרעגט.

— דאָ הייבט זיך באַלד אָן דער דאָרף — האָט מיין באַגלייטער געענטפֿערט — ווו אַן אַראַביש דאָרף האָט עס אַ קאַקטוס־צוים. מיר האָקן אויס די צברות. זיי ציען אַרויס צופֿיל די זאַפֿט פֿון דער ערד. מיר פֿאַרפֿלאַנצן ברושים — בוקסן־ביימער, אָדער אַן אַנדער גדר־חי, אַ לעבעדיקן פּלויט. אָט הייבט זיך אָן דאָס דאָרף.

מיר זענען אַרויף אויף אַ בערגל, ווו אַ ברונעם איז געשטאַנען פֿאַרשלאָגן מיט ברעטער. אַביסל ווייטער פֿון ברונעם זענען געווען אָנגעוואָרפֿן שטיינער פֿון די חורבות. מיר זענען צוגעקומען צו אַביסל אָפּגעריייניקטן באָדן. דאָרטן איז געשטאַנען זייער אַ פֿיינע הינער־שטייג מיט אַ הון און אַ האָן פֿאַרשלאָסן אין

שטייג. דער האָן אַ ראַבער מיט אַ גרויסן רויטן קאַם, די הון אינגאַנצן אַ ווייסע. אָן איי האָט געגלאַנצט מיט זיין ווייסקייט אין זייט פון שטייג. צו אַן אַריינגעקלאַפּטן שטעקן זענען געווען צוגעבונדן צוויי ציגן. אַ ייד איז געשטאַנען לעבן דער הינער־שטייג און געקוקט אויף דעם איי.

מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט. איך האָב געפרעגט דעם יידן:

— ס׳איז אייערס?

— יאָ, מיינס — האָט ער געענטפערט — פאַרשטייט מיך, מ׳גיט אונדז זעכציק פונט, (אַרום הונדערט און אַכציק דאָלאַר) ווען מ׳באַזעצט אונדז אויפן לאַנד. האָב איך געקויפט דעם לול (הינער־שטייג), די הון און דעם האָן, און די צוויי ציגן. מיר איז נאָך געבליבן זעקס פונט. דאָס איז דאָס ערשטע איי.

— און די ציגן געבן מילך? — האָב איך געפרעגט.

— אַ קילאָ און אַ האַלב.

— און מיט דעם קאָנט איר אויסקומען?

— נו, איך אַרבעט אויפן כביש (שאָסיי). אָבער דעם הויף דאַרף מען אויסגלייכן, די הייזקע ווי איך ווין איז אַ רעשעטע. מ׳דאַרף עס „רעמאָנטעווען” איידער די רעגנס וועלן זיך אַ לאָז טון. אַרבעט איז דאָ איבערן קאָפּ. איך ווייס נישט צו וואָס איך זאָל זיך כאַפּן פריער. שטיי איך און קוק אויף דעם ערשטן איי. ס׳איז דאָך שבת.

מיר זענען אַראָפּ פונעם בערגל. אַ ייד האָט געדרייט דראָט אַרום הויכע סלופּעס, געמאַכט אַ צוים אַרום זיין נחלה. מיר זענען ווידער אַרויף אויף אַ בערגל. דאָרטן זענען געשטאַנען עטלעכע הייזער, האַרט איינס לעבן אַנדערן, גוט אַרומגעטינקעוועט און מיט נייע פענצטער. אַ וווּנדער־שיין יינגעלע איז געלעגן אין אַ היימיש־צונויפגעקלאַפּטן קינדער־וועגעלע, און האָט זיך געשפּילט מיט זיינע ראָזעווע פיסלעך. אַן עלטערע פרוי האָט אונדז מקבל־פּנים געווען:

— נו, געקומען אָנקוקן אונדזער פּאַלאַץ? ס׳איז ניטאָ וואָס אָנצוקוקן.

דער תושב האָט זיך אָנגערופן:

— איך האָב געבראַכט אַ גאַסט אַהער, אַן אַמעריקאַנער. ער האָט געוואָלט זען ווי יידן האָבן זיך באַזעצט אין אַ פאַרלאָזטן אַראַבישן דאָרף.

אַ יונג ווייבל, אַ יאָר צוויי און צוואַנציק, איז אַרויסגעקומען פון שטוב. נאָך איר אַ יונגערמאַן, אַ בלאָנדער, אַ הויכער, שיין ווי אַ סינעמאַ־אַקטיאָר. דאָס ווייבל האָט מיט פרייד גערעדט:

— געקומען אונדז אָנקוקן? פריער טוט נאָר אַ קוק אויף אונדזער אוצרל. איר ווייסט, ער איז דאָך געבוירן געוואָרן דאָ, אין ישראל. ער איז דאָך אַ סאַברעלע. ער וועט נישט ליידן ווי מיר האָבן געליטן. ער איז דאָך שוין אין דער היים, אין יידן־לאַנד.

דער הויף איז געווען אָפּגעראַמט פון שטיינער. אין מיטן הויף איז געשטאַנען עלנט אַ קלייןביימעלע.

— איר האָט פאַרפלאַנצט דאָס ביימעלע? — האָב איך געפרעגט דעם יונגנמאַן.

— ניין — האָט ער געענטפערט — ווען איך האָב אָפּגערייניקט דעם באָדן, האָב איך געפונען אונטער אַ שטיין אַן איינגעבויגן ביימעלע. האָב איך עס אויסגעגלייכט, אַרומגעגראָבן, באַוואַסערט, און זעט, עס רייסט זיך צום הימל.

די פרוי האָט זיך אַ קער געטון צו אונדז:

— קומט, איך וועל אייך פריער ווייזן אונדזער קיך. ס'איז אַ קליין צימערל, אָבער דערפאַר איז די קיך בלויז פאַר צווייען. איר קאָנט נישט פאַרשטיין די פרייד פון האָבן אַ האַלבע קיך פאַר זיך אַליין.

מיר זענען אַריין אַ קוק טון, אָבער מער ווי איינער פון אונדז האָט דאָרטן נישט געקענט שטיין. פיר הוילע ווענט, אַ פּאָר פּאָליצעס, אַן ערדענער דיל, אַ פּאָר קעסטלעך. אויף צוויי קעסטלעך זענען געשטאַנען פּרימוס־אייוועלעך. מיטאַמאָל האָט זיך די יונגע באַלעבאָסטע צעלאַכט. איך האָב זי אָנגעקוקט. זי האָט פאַרשטאַנען מיין פאַרוווּנדערונג, און געזאָגט צו מיר:

— פאַרשטייט מיך, איך האָב זיך דערמאָנט ווי מיין מאַמע פלעגט זיך אויספּיינען מיט דעם דיל פון איר קיך, אין יאַסי. דער דיל איז געווען אַ געוועקסטער. ווען די שכנות פלעגן באַזוכן מיין מאַמע, האָט זי זיך אויסגעפּיינט מיט איר קיך. אַז זיי זענען אַוועק, האָט די דינסט געדאַרפט אויפסניי אָפּפּאָלירן דעם דיל, ווייל די שכנות האָבן געלאָזן סימנים פון זייערע אָפּצאַסן. ווען די מאַמע טוט איצט אַ קוק אויף מיין קיך, וואָלט זי זיך מסתמא גוט צעוויינט.

זי האָט אונדז דערנאָך אַריינגעפירט אין איר וווינונג. איין צימער כמעט אָן פענצטער. איין וואַנט אָבער איז געווען באַפּוצט מיט אַ טעפּיך. אַ קליין שטיקל טעפּיך איז געלעגן לעבן בעט. דער דיל אַן ערדענער, אָבער ריין. אין ווינקל איז געהאָנגען אַ גרויסע חתונה־פאָטאָגראַפיע.

— ס'איז אונדזער גן־עדן — האָט דאָס יונגע ווייבל געהאַלטן אין איין ריידן — ווען איך וויל שפּיל איך זיך מיטן קינד אויפן דיל. ווען איך וויל, לייג איך זיך צו שלאָפן. אַ צימער פאַר מיר, מיין מאַן און מיין קינד. קיינער שטעקט נישט אַריין זיין נאָז, סיידן איך לאָז אים אַריין. ס'איז מיינס! נאָך די לאַגערן איז עס דאָך אַ גן־עדן!

דער תושב האָט זיך אַ קער געטון צו די עולים:

— יידן, נעמט פאָטאָגראַפיעס פון די חורבות. אין פינף יאָר אַרום וועלן דאָ שטיין שיינע הייזער, און ביימער וועלן זיין פאַרפלאַנצט אַרום די הייזער.

קינדער וועלן זיך דאָ שפּילן און טומלען. לעבן יעדער הויז וועט זיין אַ גרויסער גאָרטן מיט גרינס און בלומען. איר וועט עס מאַכן שנעלער ווי מיר אין רעננה. מיר האָבן נישט געהאַט קיין יידישע רעגירונג. עס האָט אונדז געפעלט באָדן. מיר האָבן געדאַרפט צאָלן פאַר יעדן מעטער ערד. איר זייט אין אַ בעסערער לאַגע. ס'איז דאָ אַ יידישע רעגירונג. ס'איז פאַראַן ווער עס זאָל זאָרגן פאַר אייך. און ערד איז דאָ, אַבי באַאַרבעט זי. ס'איז דאָ גענוג לאַנד נאָכן נצחון.

די אַלטע פרוי האָט זיך אַריינגעמישט:

— גרויסע פאַרזאָרגערס! דערווייל האָבן מיר שוין נישט קיין וואַסער גאַנצע דריי טעג. מיר דאַרפן שלעפּן וואַסער מיט קאַנען. און אַז מ'ברענגט וואַסער מיט אַ לאַסט-וואָגן, טיילט מען אונדז אויס מיט אַ מאָס, ווי ס'וואָלט געווען וויין.

— נישקשה, נישט געזאָרגט — האָט דער תושב געזאָגט — ס'וועט זיין וואַסער. מיר אַרבעטן אויף אַ נייעם ברונעם. באַלד אין אַ וואָך אַרום וועט איר האָבן גענוג וואַסער צו נעמען דריי מאָל אַ טאָג אַ מקלחת (אַ שפּריץ).

— אויב איר זייט שוין יאָ אַ פּקיד פון וואַסער — האָט די אַלטע געזאָגט — זעט, אַז ס'זאָל זיין גענוג וואַסער אויסצווואַשן די קינדערשע ווינדעלעך.

די יונגע פרוי האָט אַ זיפץ געטון:

— זי איז אַביסל גערעכט.

דער יונגערמאַן האָט אַ מאַך געטון מיט דער האַנט:

— נאָר אַביסל גערעכט? — ער האָט זיך אַ קער געטון צו אונדז: מיין ווייב איז אַזוי גליקלעך, וואָס זי איז פּטור געוואָרן פון די לאַגערן און האָט פאַר זיך אַ ווינקל, אַז זי שטעלט זיך צופרידן מיט גאָרנישט. אַרבעטן אַרבעט איך נאָר צוויי טעג אַ וואָך. קיין באָדן האָט מען אונדז דערווייל נישט געגעבן, און אין מיין לעבן בין איך נישט געווען קיין פּויער. פון אונדז ביז'ן שטאָט איז דריי קילאָמעטער. דער וועג איז זאַמדיק. ס'איז שווער צו גיין איינצוקויפן. דאָס פלעשל מילך פאַרן קינד גראָבן מיר איין אין דער ערד, עס צו האַלטן קיל. חוץ דעם עסן און שלאָפן איז דאָ גאָר נישטאָ. מיר לעבן ווי בהמות. די שטיבלעך, וואָס מען האָט אונדז געגעבן, שטייען אויף הינערשע פיסלעך. וואָס וועט זיין ווען די רעגנס וועלן אָנקומען?

— דאָס איז נישט קיין לעבן פאַר יידן — האָט די אַלטע זיך אָנגערופן — די יונגע ציג האָט דאָ איר מאַן און קינד, איז זי צופרידן.

די יונגע פרוי האָט זיך געשטעלט טראַציק:

— אַלץ בעסער ווי אין די לאַגערן, ווו מיר האָבן געדאַרפט אָנקומען צו צדקה. און אַז ס'ווילט זיך וויינען צו וואָס מיר האָבן דערלעבט, וויין איך זיך אויס ביי מיר אין פּאַלאַץ און קיינער דאַרף נישט זען און הערן.

זי האָט אַ כאַפּ געטון דאָס קינד און איז אַוועק אין צימער. די אַלטע האָט אַ זיפץ געטון:

— אַ געזונט אויף איר, זי איז די איינציקע, וואָס זינגט נאָך אַמאָל, אָבער זי איז אַלע מאָל געווען אַ ציוניסטקע.

מיר האָבן זיך אומגעקערט קיין רעננה. מיין תושב האָט אין מיר אריינגע־טענהט, איצט דווקא אויף העברעאיש:

— איצט האָט איר געזען די צווייטע זייט פון דער מטבע. נאָך אַלץ נישט אַזוי שיין ווי איר האָט געוואָלט. אָבער דאָך נישט אַזוי שרעקלעך. זיי זענען שוין אויפן וועג צו ווערן תושבים. מיר האָבן פאַרנומען אַ לאַנד און מיר דאַרפן עס באַזעצן, אַניט וועט דער שונא קומען צוריק. מיר דאַרפן שאַפן אַ ניי פאָלק, אויפבויען אַ פאַרוויסט לאַנד. מיר האָבן נישט געוואָלט פאַרנעמען דאָס לאַנד מיט דער שווערד, אָבער נישט אַלע מאָל לאָזט זיך אויס ווי מ'וויל. מיר, די תושבים, האָבן פאַרגאָסן בלוט אַריינצוקריגן דאָס לאַנד. די עולים פאַרגיסן טרערן צו באַזעצן עס. און ווי שטייט דאָרטן: אין בלוט און פייער איז יהודה געפאַלן, און מיט בלוט און פייער וועט זי אויפגעשטעלט ווערן. שטעלט צו: אויך מיט טרערן!